

Кальсіна С. О.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет
науковий керівник – кандидатка філологічних наук,
доцентка **В. О. Юносова**

ТИПИ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «МАТИ ВСЕ»

Сучасна українська літературна мова має розвинену систему синтаксичних конструкцій: прості речення (односкладні й двоскладні, поширені й непоширені, неускладнені й ускладнені, повні й неповні), складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові речення, складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку тощо. Нашу увагу привернули синтаксичні структури, що утворюються внаслідок розчленування речення і залежать (граматично і синтаксично) від попереднього контексту. У лінгвістиці їх визначають як парцельовані конструкції. Науковці пов'язують це явище з комунікативно-функційним планом речення та розглядають його на загальному тлі об'єктивної та суб'єктивної модальності (К. Городенська, А. Загнітко, С. Єрмоленко, І. Попова та ін.). Парцеляти не тільки інформаційно насичені, але й стилістично значущі, вони є виразним експресивним мовним явищем. Це й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета роботи – розглянути основні типи парцельованих конструкцій у романі Люко Дашвар «Мати все», з'ясувати їхні структурно-семантичні особливості.

Услід за А. Загнітком, парцелятом вважаємо частину простого або складного речення, утворену при його членуванні на кілька висловлень у зв'язку з певною комунікативною ідеєю й винесену на межі синтаксичної структури-речення [3, с. 201].

На рівні простого речення парцелюванню підлягають переважно всі члени речення. Розглянемо структурні типи парцельованих конструкцій у досліджуваному творі.

1. **Підметові:** *Тато-академік теж починав у звичайній лікарні. І мама...* [2, с. 4]; *Вас хто підіслав? Іветта?* [2, с. 11]; *І серце в неї здорове. І нирки. І печінка, чи що вам там треба...* [2, с. 40]; *Тому ми завжди будемо поряд. І я, і Ангеліна, і ти, Лідочко* [2, с. 46]; *Тут володарював він. Платон* [2, с. 86]; *Тут усе, що мені потрібно. Я. Рая* [2, с. 101]; *У мене ж дім. Приватний сектор. Курочка там, кізочка... Молочко* [2, с. 101]; *Там війна. І страшні хвороби* [2, с. 107]. У цих прикладах парцеляти підкреслюють важливість висловленої думки, вказівки на певну особу або предмет чи явище. Пор.: *У Львові поряд із нами на одній сходовій клітці, жила літня жінка. Пані Соломія* [2, с. 94] і *У Львові поряд із нами на одній сходовій клітці, жила літня жінка пані Соломія.*

2. **Присудкові:** [Ліда] *Спантеличено* глянула на голого чоловіка, присіла на край ліжка. *Завмерла* [2, с. 7]; *Вона перелякалася. Смикнулася* [2, с. 7]; *Стас замовкнув. Підвівся. Пішов до вікна* [2, с. 8]; *Ми – одна сім'я, а в сім'ї всі люблять одне одного. І ніколи не покидають* [2, с. 68]. Найчастіше відокремлюються однорідні присудки, виражені дієсловами одного часу і виду. Особливістю авторського стилю Люко Дашвар є нанизування парцельованих конструкцій, як-от: *Ліда випручалася з няньчиних обіймів. Глянула на неї вовком, наче та в чомусь винна. Попленталася до вітальні. Тихо опустилася в крісло навпроти матері. Завмерла* [2, с. 8]; *До просторої одномісної палати обережно ввійшла вимуштрувана медсестра. Вимкнула крапельницю. Схилилася до Ліди* [2, с. 13].

3. **Додаткові.** Парцелюються як прямі, так і непрямі додатки. Наприклад: *Ти ще неодмінно матимеш дитину, Лідочко, – прошепотіла. – Донечку* [2, с. 14]; *Тобто я повинен забороняти Ліді провідувати рідну матір? І хворого брата?* [2, с. 28]; *Здавалося, мати віддала хворому не тільки знання, досвід і час. Усю кров, енергію, сили...* [2, с. 33]; *Стояла поряд з Іветтою Андріївною, все чисто на власні вуха чула. Кожне слово* [2, с. 49]; *Санчата свої загубив. І шубу. І шапку* [2, с. 51]; – *Татусю... Я тебе люблю... І твої очі! І бороду. І вуса...* [2, с. 56] – прямі додатки; *Клянуся найдорожчим! Тобою!* [2, с. 4]; *Вона шукає дівчину... Для Платона* [2, с. 32]; *Раптом потягнувся через стіл. До Раї* [2, с. 68]; *Богу молилася. За нас. За мене і тебе* [2, с. 110] – непрямі додатки. Такі конструкції в контексті досліджуваних творів конкретизують, уточнюють, доповнюють предикат, що міститься у базовій частині [1, с. 251].

4. **Означальні.** Здебільшого парцелюються узгоджені означення, пор.: *Ніколи в неї нічого не виходить без маминої підтримки... І Стасової* [2, с. 13]; *Вимкнув домашній телефон. І мобільний* [2, с. 11]; *Зосередилася: вона – Вербицька, вона лікар, вона знайде слова...* **Спокійні, виважені. Здатні повернути Ліді бодай краплю світла** [2, с. 13]; *Очі й досі приголомшливі – мигдалюваті. Тьмяні!* [2, с. 39]; *Сарайчик дощаний до хати притулився, біля сарайчика напіврозвалений курник без даху. Порожній* [2, с. 40]; – *Зі святом коханих жінок вітають. Близьких* [2, с. 99]. Такі означення увиразнюють якісну характеристику предмета, особливо якщо вони повторюються, пор.: *Він дивний. Дивний і милосердний* [2, с. 201]; – *Платон мене цілий тиждень випитував: Рая говірка чи мовчазна? А я кажу: мовчазна. Дуже скромна і мовчазна* [2, с. 53]. Неузгоджені парцельовані означення трапляються зрідка, напр.: *Ліда купила камінь. Зі значенням* [2, с. 54].

5. **Обставинні.** Серед парцельованих обставин найчастіше трапляються такі види:

- **місця:** *Старі за ним – по калюжах, по калюжах, блага парасолька вітру кланяється. І куди?! Куди?* [2, с. 2]; *Нема спасіння! А де, де?* [2, с. 2]; *Ліда закам'яніла на півдорозі до Платонової кімнати, з лиця-волосся-одягу*

– вода додолю. А сльоза не на підлогу. **На серце** [2, с. 3]; *Поговорімо у вітальні... – Ні. Тут* [2, с. 7]; *Мене вже чекають... В іншому місці* [2, с. 76]; *Вона в оперу ходить. І до філармонії!* [2, с. 17];

- способу дії: *Ще є Платон, і коли їй вже розриватися, то не навпіл. На три шматки* [2, с. 9]; *Викликай «швидку»! Негайно!* [2, с. 11]; – *А я на горішце лазила, – сказала мала Яся. – По драбині. Сама* [2, с. 53];

- часу: *Це ж гріх який! Щоби дівчину в чотирьох стінах разом із хворим, прости Господи, замкнути. І не на день... На все життя!* [2, с. 31]; *А я повернуся за тиждень. Якраз перед Новим роком* [2, с. 42]. Парцельовані обставини актуалізують окремі деталі висловлення.

У складних реченнях парцелюється найчастіше підрядна частина. Зібраний фактичний матеріал засвідчує переважне вживання в цій функції підрядних частин мети, порівняльних:

– *Мабуть, усі батьки, що мають одну дитину, вирізняються жертовністю. Аби потім не дорікали* [2, с. 5]; *Зранку до ночі молюся, щоби Господь відвів біду. Щоби не знайшла вона нещасне дитя на поталу сатані, не привела в цю кімнату...* [2, с. 31]; – *Я спробую пояснити свою логіку, – покvapливо заговорила Ліда. – Щоб ти не подумала, що я геть не видужала...* [2, с. 34]; *Ми хочемо запросити в наш дім дівчинку. Щоб він став її справжнім рідним домом* [2, с. 41]; *Платона підмовлю. Щоб і бачити її не схотів!* [2, с. 46]; *Іветта Андріївна саме сиділа біля Платонового ліжка. Ніби охороняла спокійний сон сина* [2, с. 15]; ... *бо жодні вмовляння й обіцянки не могли переконати хлопця взутися. Ніби прокляття якесь у тих ногах. Ніби не підуть у черевиках* [2, с. 15]; *Ох і питань назбиралося за рік! Як мідяків у фонтані* [2, с. 77]. Рідше трапляються відокремлені підрядні частини з'ясувальні, причини: *Сама думай. Нікого не слухай. Навіть мами. Бо це твоє життя* [2, с. 42]; *Боїться, що розлюбиш його... Що дитина забере всю твою увагу* [2, с. 101].

Посилену експресію виражають повторювані парцельовані частини, пор.: *Чому так і не вийшов, адже Рая навмисне голосно запитала про весілля. Щоби Платон її почув. Щоби зрозумів: вона... не хоче розбивати його серце* [2, с. 82]; *А їй би з Платоном удвох залишитися... Як тої ночі. Щоб нікого поруч. Щоб вони тільки вдвох* [2, с. 85].

Отже, парцельовані конструкції – багатофункційне явище. У мові художнього тексту вони виконують виразну експресивну функцію. Привертаючи увагу читача, вони є яскравим засобом увиразнення, виділення думки, передачі емоційно-психічного стану персонажів, створюють несподівану паузу, що посилює експресію твору.

Література

1. Вавринюк Т. Особливості функціонування парцельованих конструкцій у художньому тексті. *Філологічні студії*. Вип. 13. 2015. С. 249–254.

2. Дашвар Л. Мати все [Електронний ресурс]: роман. URL: <http://www.book-online.com.ua/read.php?book=3940> (дата звернення: 18.02.2022).

3. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису. Горлівка: ГДПШМ, 2004. Ч. 3. 266 с.